

Тюленєва Ю. В.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки та підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Сичков О. Л.

*студент
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут»*

Tyulenyeva Yu. V.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer of Economics and Entrepreneurship Department
National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»*

Sychkov O. L.

*Student
National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF MANAGING THE PRODUCTION POTENTIAL

Анотація. У статті проведено оцінку ефективності управління виробничим потенціалом на прикладі підприємства будівельної галузі ТОВ «Фомальгаут-Полімін». Крім того, розглянуто підходи до визначення суті поняття «ефективність виробничого потенціалу» з точки зору різних авторів. Також подано узагальнену класифікацію видів ефективності й обрано найбільш правильну у контексті оцінки виробничого потенціалу. Проведено аналіз основних показників діяльності, які визначають стан виробничого потенціалу. На прикладі конкретного промислового підприємства зроблено висновки про ефективність управління виробничим потенціалом і про загальні тенденції розвитку підприємства.

Ключові слова: потенціал, ефективність управління, виробничий потенціал, показники ефективності, показники рентабельності, оцінка потенціалу.

Вступ та постановка проблеми. За нинішнього стану економіки України особливо гостро постало питання про стан розвитку промисловості – одного із головних джерел створення ВВП. Загальний стан визначає робота окремих галузей промисловості, а всередині галузі – окремих підприємств. Запорукою успішності і стабільності роботи промислових підприємств є ефективне використання наявного потенціалу. Ефективне використання потенціалу, у свою чергу, може і має забезпечуватися на основі володіння необхідною інформацією і управління потенціалом у всіх його проявах.

Саме тому необхідно насамперед з'ясувати сутність поняття «ефективність», як вона може оцінюватися, про що можуть свідчити показники, отримані в результаті відповідного аналізу. Тобто проблемою є і сама оцінка ефективності використання виробничого потенціалу, і сам його аналіз. І відповідно до цього в подальшому можна сприяти підвищенню ефективністю управління потенціалом або ж коригувати лише деякі структурні одиниці потенціалу. Актуальність полягає у використанні конкретних прийомів обчислення і подальшому використанні їх для аналізу підприємств, що займаються виробництвом сухих будівельних сумішей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки ефективності, управління та використання вироб-

ничого потенціалів підприємства розглядали О.П. Градов, Е.В. Попов, Ю.Ю. Донець, Н.І. Иванов, О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, В.Г. Герасимчук, М.Д. Кондратьєв, Е.В. Лапін, Т.С. Хачагуров, І.І. Мазур, П. Друкер та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо обґрунтованими є методичні підходи до оцінки потенціалу, які б могли забезпечувати максимальну ефективність управління ним для досягнення цілей підприємства і вирішення головних завдань його розвитку.

Мета статті полягає в аналізі стану виробничого потенціалу та виявленні основних тенденцій його використання на прикладі промислового підприємства.

Результати дослідження. Визначення ефективності управління виробничим потенціалом підприємства однаково важливе як у практичному, так і у теоретичному аспекті, що дасть змогу впливати на показники ефективності та сформулювати методичні пропозиції з удосконалення її управління. Управління ефективністю використання виробничого потенціалу промислових підприємств вимагає однозначного розуміння сутності поняття «ефективність». Традиційно під ефективністю розуміють зіставлення прибутку, результатів та витрат [1, с. 290]. У сучасному тлумаченні категорії «ефективність» розуміють відносний ефект, результативність процесу, операції,

проекту, який визначається як відношення ефекту, результату до витрат, що його обумовили [3, с. 286].

Зміст поняття «ефективності» може бути різним, залежно від того, які завдання і цілі ставляться при оцінці, і може носити відносний характер, адже саме дослідник робить висновки на основі результатів, тобто має місце певна суб'єктивність. Відповідно до загальноприйнятого дослідження взаємозв'язку прибутку і витрати на підприємстві можна зробити висновок, що такий підхід не дає можливості оцінити значимість ефекту для розвитку підприємства та визначити джерела виникнення ефекту та його величини щодо кількості витрат на відповідне отримання, неможливість порівняння ефектів за природою виникнення, одиницями оцінки в часі та методами їхнього вимірювання [7, с. 38-40]. К. Менар більш ґрунтовно описав існування в сучасних наукових поглядах на сутність поняття ефективності суттєвих відхилень від традиційно прийнятого підходу [17].

Ще одним підходом до визначення змісту поняття «ефективність» є його оцінка через використання стратегічного потенціалу підприємства. Прихильниками такої точки зору є І. Ансофф, А.Е. Воронкова, які розглядають ефективність крізь призму відповідності фактичного результату тому, якого можна було б досягти, якби система повністю виконувала свої функції.

Ще один підхід пояснює значення ефективності як оптимізації часу і ресурсів, які були використані для досягнення поставленої мети у довгостроковій перспективі. Прихильниками даної думки є В. Мухін, К.П. Власова, які крім того визначали, що важливими є не лише показники, а й оцінка так званої «комплексної ефективності», яка по своїй суті відображає наближеність до поставленої мети.

Враховуючи вищезазначене, можна узагальнити так: ефективність виробництва, використання виробничого потенціалу характеризує раціональне використання фінансових, матеріальних, людських та інших економічних ресурсів, функціональна роль ефективності полягає у відображенні рівня і динаміки його розвитку, якісної та кількісної сторони цього процесу. Щодо виробничого потенціалу ефективність його використання є комплексною характеристикою кінцевих результатів використання економічних ресурсів за визначений період часу для забезпечення розвитку як безпосередньо виробничого потенціалу, так і підприємства в цілому на основі інвестиційно-інноваційної діяльності, яка є функціональною частиною структури виробничого потенціалу та яка забезпечує і характеризує спрямованість до розвитку.

Оскільки ефективність є складним комплексним поняттям, існує значна кількість її видів [1-4]. У контексті дослідження, використовуючи існуючі види ефективності відносно виробничого потенціалу, доцільно зазначити їхню певну розгалуженість та узагальнити за такими існуючими класифікаційними ознаками:

- за можливостями розрахунку (потенційна, тобто можлива, завчасно визначена за очікуваними попередніми результатами господарювання, та реальна ефективність – визначена за існуючими результатами господарювання);

- за часом отримання результату (фактична, з отриманням результату в короткостроковому періоді, стратегічна, з отриманням результату в довгостроковому періоді);

- за сутністю (економічна та соціальна, якщо під економічною розуміють усі результати діяльності, включаючи екологічні, організаційні, технічні, технологічні, у протилежному випадку всі наведені види ефективності можуть визначатися як самостійні);

- за повнотою об'єкта оцінки (повна, тобто всього об'єкта, та локальна – його частини);

- за ціловим призначенням (планова, фактична, нормативна або проектна);

- за методом розрахунку (абсолютна, відносна);

- за об'єктом оцінки (виробничо-господарської діяльності підприємства, господарської функції, елементів господарських процесів, господарських рішень).

Наведена класифікація ефективності є найбільш повною, проте відповідно до уточнення визначень виробничого потенціалу, впливу результатів його використання як на внутрішнє, так і на зовнішнє середовище необхідно запропонувати таку ознаку та види ефективності як «за спрямованістю результатів», згідно з якою доцільно виділити внутрішню, зовнішню та комплексну ефективність, які характеризуватимуть результати використання виробничого потенціалу (або іншого об'єкта, наприклад, підприємства в цілому, його підрозділів) у внутрішньому середовищі, зовнішньому та в цілому, в обох середовищах одночасно.

Виділення таких видів ефективності є об'єктивною необхідністю, оскільки сприятиме ухваленню обґрунтованих управлінських рішень щодо визначення резервів використання економічних ресурсів, виконання функцій виробничим потенціалом за їх окремими характеристиками, визначення видів стратегій управління виробничим потенціалом для забезпечення досягнення загальної мети підприємства відповідно до загальноекономічної стратегії управління.

Ефективність використання виробничого потенціалу повинно ґрунтуватися на результатах аналізу діяльності підприємств. У дослідженні обрано показники діяльності ТОВ «Фомальгаут-Полімін», яке займається виробництвом сухих будівельних сумішей. Аналіз результатів використання виробничого потенціалу було проведено за 2010–2014 рр. З метою визначення загальних тенденцій зміни виробничого потенціалу був застосований метод усереднення критеріальних оцінок. Загальні результати проведеного аналізу відображено у таблицях 1–4.

Для оцінки використання основних засобів розраховано такі показники: коефіцієнти придатності та оновлення основних фондів, фондовіддача і фондоозбросність (табл. 1). За період, що аналізується, на підприємстві склалася ситуація, коли наявна висока питома вага зношеного обладнання, про що свідчить величина коефіцієнта придатності основних фондів.

Таблиця 1

Значення показників ефективності використання основних засобів

Рік	Коефіцієнт придатності основних засобів	Коефіцієнт оновлення основних засобів	Фондовіддача	Фондоозбросність
2010	0,322	0,025	3,792	44,217
2011	0,234	0,009	3,705	41,159
2012	0,298	0,017	3,901	42,095
2013	0,301	0,014	3,859	45,234
2014	0,328	0,011	4,117	51,417

Потрібно зазначити, що за останні два роки на підприємстві коефіцієнт придатності основних фондів мав тенденцію до зростання, що дало змогу досягти рівня 32,8% у 2014 р. При цьому таке зростання є несуттєвим і змінюється від 32,2% у 2010 р. до 32,8% у 2014 р., тобто зміна відбулася на 0,6%, що не дає змоги зробити висновок

про суттєву позитивність. Можна зробити висновок, що підприємство вкладає грошові кошти в основні засоби, і тому має місце зростання коефіцієнта їхнього оновлення. З 2010 р. по 2014 р. фондодіддача практично не змінювалася і становила близько 3,7 грн/грн і тільки у 2014 р. вона зросла на 0,4 грн/грн. Фондоозброєність за даний період часу мала тенденцію до збільшення і за період з 2010 р. по 2014 р. зросла на 7,2 грн/ос. Водночас не значною мірою, але зростає коефіцієнт придатності основних засобів. У структурі оборотних засобів спостерігається неоптимальне співвідношення сум і часу знаходження їх у сфері виробництва та обігу. Так, на підприємстві питома вага оборотних засобів у сфері виробництва в середньому становить 42,5%, а у сфері обігу – 46,7% (табл. 2). Хоча у 2012–2013 рр. у сфері виробництва питома вага оборотних коштів збільшилася, що сприяло підвищенню ефективності використання виробничого потенціалу, а у 2014 р. їхня питома вага уже становила 51,3%. Це може стати однією із причин зменшення собівартості продукції і збільшення її конкурентоспроможності.

Таблиця 2

Середні витрати оборотних засобів на створення однієї грошової одиниці реалізованої продукції

Рік	Питома вага оборотних засобів у сфері виробництва на одну грошову одиницю реалізованої продукції	Питома вага оборотних засобів у сфері обігу на одну грошову одиницю реалізованої продукції
2010	0,352	0,388
2011	0,375	0,469
2012	0,385	0,38
2013	0,498	0,553
2014	0,513	0,545

Відповідно до даних таблиці 3 можна зробити висновок, що частка власних оборотних коштів в активах, значення показників ділової активності не відповідають нормативним значенням. Значення коефіцієнтів оборотності виробничих запасів і готової продукції свідчить збільшення попиту на сухі будівельні суміші і відображає позитивні явища в діяльності підприємства в цілому. Зниження коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, що спостерігається на підприємстві, свідчить про збільшення обсягу товарного кредиту.

Аналіз коефіцієнтів оборотності виробничих запасів і готової продукції (табл. 4) показав таке: спостерігається приріст значень цих коефіцієнтів, а це у свою чергу може свідчити про збільшення попиту на продукцію підприємства, це одна із позитивних тенденцій функціонування підприємства.

Аналіз показників рентабельності продемонстрував, що на підприємстві частка валового прибутку, що припадає на 1 тис. грн вартості обсягу продажу, знижується. Зменшення в динаміці показника валової рентабельності продажу зумовлене збільшенням собівартості реалізованої продукції порівняно з виручкою від реалізації. Зниження показника операційної рентабельності продажу підтверджує перевитрати за постійними статтями витрат (адміністративними витратами, витратами на збут, іншими операційними витратами).

Чиста рентабельність продажів на підприємстві має дуже низькі значення, що є незадовільним і вимагає ухвалення управлінських рішень, які були б спрямовані на її зростання.

Таблиця 4

Показники рентабельності підприємства

Рік	Рент. сукупного капіталу	Рент. власного капіталу	Валова рент. продаж	Операційна рент. продаж	Чиста рент. продаж
2010	0,064	0,057	0,235	0,054	0,061
2011	0,034	0,049	0,205	0,069	0,054
2012	0,038	0,064	0,161	0,051	0,062
2013	0,045	0,075	0,155	0,046	0,06
2014	0,081	0,124	0,178	0,074	0,065

Виявлені в процесі аналізу негативні фактори свідчать про відсутність стійких тенденцій щодо підвищення ефективності використання виробничого потенціалу ТОВ «Фомальгаут-Полімін», тому це зумовлює необхідність подальших досліджень ефективності використання виробничого потенціалу і розробки заходів з метою його підвищення.

Висновки. Ефективність використання виробничого потенціалу є комплексним відображенням кінцевих результатів використання економічних ресурсів за визначений період часу для забезпечення розвитку як безпосередньо виробничого потенціалу, так і підприємства в цілому на основі інвестиційно-інноваційної діяльності, яка є функціональною частиною структури виробничого потенціалу та яка забезпечує і характеризує спрямованість до розвитку. Проведений кількісний аналіз досягнутих результатів діяльності підприємства дав змогу виявити загальні тенденції розвитку підприємства і виокремити окремі негативні і позитивні аспекти у його функціонуванні. Для науково обґрунтованих висновків про використання виробничого потенціалу необхідно провести додаткові дослідження за допомогою

Таблиця 3

Середні значення коефіцієнтів ділової активності підприємств

Рік	Частка вл. обігових коштів в активах	Коеф. оборотності капіталу	Коеф. оборотності вл. обіг. капіталу	Коеф. оборотності обігового капіталу	Коеф. оборотності виробничих запасів	Коеф. оборотності готової продукції	Коеф. оборотності деб. заборгованості	Коеф. оборотності власного капіталу	Коеф. оборотності основного капіталу	Коеф. оборотності кред. заборгованості
2010	0,15	0,88	3,43	1,55	3,18	20,29	9,75	1,94	2,14	4,92
2011	0,18	0,81	5,28	1,95	3,09	23,84	8,03	1,85	2,45	4,55
2012	0,19	0,94	5,52	2,01	3,68	28,74	9,32	1,81	2,55	4,49
2013	0,15	1,11	4,76	1,78	4	30,21	7,25	1,99	3,01	4,3
2014	0,18	1,04	5,94	1,89	4,08	29,74	8,09	2,15	2,79	3,95

економіко-математичних методів і моделей, які дають змогу визначити не тільки явні, але й виявити потенційно приховані тенденції, що характеризують процеси

управління виробничим потенціалом, на підґрунті яких доцільно розробити пропозиції з підвищення його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Хачатуров Т.С. Экономика предприятия / Т.С. Хачатуров, Г.З. Суша, Г.К. Оноприенко. – М. : Высшая школа, 2008. – 370 с.
2. Петухов Г.Б. Методологические основы внешнего проектирования целенаправленных процессов и целеустремленных систем / Г.Б. Петухов, В.И. Якунин. – М. : АСТ, 2006. – 504 с.
3. Толковый словарь рыночной экономики / под рук. к.ю.н, доц. В.П. Тарасова / ред. Ф.А. Крутикова. – М. : «Глория», 1993. – 301 с.
4. Армстронг М. Управление эффективностью работы / М. Армстронг, А. Бэрн ; пер. с англ. – 2-е изд. – М. : Hippo Publishing, 2007. – 384 с.
5. Мазур И.И. Эффективный менеджмент / И.И. Мазур, В.Д. Шапиро, Н.Г. Ольдерготте / под общ. ред. И.И. Мазура. – М. : Высшая школа, 2003. – 555 с.
6. Донец Ю.Ю. Эффективность использования производственного потенциала. – Киев : Знание, 1998. – 123 с.
7. Гонtareва І.В. Оцінювання системної ефективності функціонування і розвитку промислових підприємств : монографія / І.В. Гонtareва. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 480 с.
8. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; пер. с англ. – М. : Экономика, 1989. – 520 с.
9. Методы исследований и организации экспериментов / под ред. проф. К.П. Власова. – Х. : Гуманитарный Центр, 2001. – 256 с.
10. Мухин В.И. Исследование систем управления / В.И. Мухин. – М. : Экзамен, 2003. – 384 с.
11. Удосконалення методів оцінки ефективності діяльності підприємства / [С.Я. Салига, К.С. Салига, Л.І. Кирилова, О.В. Скачкова]. – Запоріжжя : ЗІДМУ, 2007. – 56 с.
12. Шишков Г.Н. Эффективность деятельности предприятия [Электронный ресурс] / Г.Н. Шишков. – Режим доступа : http://www/anp.ru/books/m5/3_3.htm.
13. Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения / П. Друкер ; пер. с англ. – М. : ФАИР-Пресс, 1998. – 388 с.
14. Chakrovarthy B.S. Measuring strategic performance / B.S. Chakrovarthy // Strategic Management Journal. – 1986. – № 7. – P. 437-458.
15. Квятковська Л.А. Формування оцінки ефективності виробничого потенціалу промислового підприємства з використанням збалансованої системи показників [Електронний ресурс] / Л.А. Квятковська. – Режим доступа : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=238>.
16. Дуда С.Т., Танцюра А.О. Методичні основи оцінювання виробничого потенціалу підприємства [Електронний ресурс] / С.Т. Дуда, А.О. Танцюра. – 2005. – 164 с.
17. Побережна Н.М. Ефективність використання виробничого потенціалу: теоретичний та практичний аспект [Електронний ресурс] / Н.М. Побережна – Режим доступа : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Mimi_2012_3_23.pdf.

Аннотация. В статье проведена оценка эффективности управления производственным потенциалом на примере строительной отрасли ООО «Фомальгаут-Полимин». Кроме того, рассмотрены подходы к определению сущности понятия «эффективность производственного потенциала», с точки зрения разных авторов. Также представлена обобщенная классификация видов эффективности и выбрана та, которая является наиболее правильной в контексте оценки производственного потенциала. Проведен анализ основных показателей деятельности, определяющих состояние производственного потенциала. На примере конкретного промышленного предприятия сделаны выводы об эффективности управления производственным потенциалом и об общих тенденциях развития предприятия.

Ключевые слова: потенциал, эффективность управления, производственный потенциал, показатели эффективности, показатели рентабельности, оценка потенциала.

Summary. This paper evaluated the efficiency of managing the production potential on the Example of construction industry LLC «Fomalhaut-Polimin». Also, consider approaches to defining the essence of the term «efficiency of production potential» in terms of different authors. Also presented generalized classification of performance and recommended that most of them are correct in the context of the assessment of production potential. It's carried out the analysis of key performance indicators that define the state of production potential. In a specific example of industrial enterprises, it's given conclusions about the effectiveness of managing the production potential and the general trends of the enterprise.

Key words: potential management efficiency, production capacity, performance, profit margins, capacity assessment.